

PAŽYMA DĖL 2021-2028 M. EUROPOS EKONOMINĖS ERDVĖS IR NORVEGIJOS FINANSINIŲ MECHANIZMŲ

1. 2021–2028 m. Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų apžvalga

1.1. Lietuvai skiriamo finansavimo vertinimas

2024 m. birželio 25 d. Europos Sąjungos (toliau – ES) Taryba priėmė sprendimą¹ dėl naujojo, 2021–2028 m., Europos ekonominės erdvės ir Norvegijos finansinių mechanizmų (toliau – Mechanizmai) periodo susitarimo protokolų^{2 3} (toliau – Susitarimo protokolai) pasirašymo ir laikino taikymo. Susitarimo protokolais nustatyti esminiai Mechanizmų investicijų planavimo ir įgyvendinimo principai bei asignavimų dydžiai šalims. Pagrindinis Mechanizmų tikslas – **socialinė ir ekonominė sanglauda bei dvišalių santykių su donorų šalimis stiprinimas**. Bendras Mechanizmų asignavimų dydis 13 ES šalių siekia – **3,085 mlrd. Eur. Išlaidų tinkamumo terminas – 2031 m. balandžio mėn.**⁴

Lyginant su ankstesniais Mechanizmų periodais, Lietuvai skiriamo **finansavimo dalis** nuosekliai mažėjo ir 2021–2028 m. periode siekia 3,82% (žr. Lentelę nr. 1.). Finansavimo dalies mažėjimas sietinas su gerėjančiais Lietuvos ekonomikos rodikliais, nes asignavimų paskirstymo apskaičiavimui taikoma sanglaudos politikos fondų metodika. Istoriskai mažėjančią finansavimo dalį Lietuvai 2009–2014 m. ir 2014–2021 m. perioduose, lyginant su ankstesniais periodais, kompensavo vidutiniškai po 50 % augęs bendras Mechanizmų finansavimo dydis. 2021–2028 m. periode bendras Mechanizmų finansavimo augimas, lyginant su praėjusiu periodu, siekia 10 %, o Lietuvai skiriamo finansavimo **nominalus dydis, lyginant su 2014–2021 m. periodu, iš esmės nepakito**.

Lentelė nr. 1. Bendras Mechanizmų finansavimas ir Lietuvai tenkanti finansavimo dalis

Finansavimo periodai ->	2004–2009	2009–2014	2014–2021	2021–2028
Bendras Mechanizmų finansavimas (Eur)	1,239,000,000	1,798,100,000	2,801,800,000	3,085,000,000
Lietuvos vokas (Eur)	67,300,000	84,000,000	117,600,000	117,850,213
Lietuvos dalis % nuo bendro Mechanizmų finansavimo	5,43%	4,67%	4,2%	3,82%

Kitas nemažiau svarbus elementas siekiant tiksliau įvertinti skiriamo finansavimo mastą yra jo panaudojimo galimybės Lietuvai. Susitarimo protokoluose yra numatyti **išankstiniai finansavimo slenksčiai** kai kurioms donorų prioritetinėms sritims, kaip **pilietinė visuomenė (10 %)**,

¹<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/25/council-greenlights-agreements-on-the-eea-and-norwegian-financial-mechanisms-for-2021-2028/>

² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10057-2024-INIT/en/pdf>

³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10146-2024-INIT/en/pdf>

⁴ Nors Mechanizmų pavadinime nurodytas 2021–2028 m. periodas, investicijų įgyvendinimui taikoma N+3 taisyklė, kuria projektų įgyvendinimo terminas pratęsiamas 3 m.

administraciniai gebėjimai (2 %) ir socialinis dialogas (0,5 %) (žiūr. Lentelę nr. 2). Visas šias donorų prioritetines sritis tiesiogiai valdo patys donorai.

Lentelė nr. 2. 2021–2028 m. Mechanizmų Lietuvai skiriamo finansavimo privalomos finansavimo sritys ir finansavimo dalis Lietuvos projektų įgyvendinimui (EUR).

2021–2028 m. Mechanizmų asignavimai LT	EEA	NOR	Iš viso
Finansavimas (be LT kofinansavimo)	60,274,897	57,575,226	117,850,123
<i>Civil society fund (CSF) (10%) EFTA + NOR</i>	6,027,489.7	5,757,522.6	11,785,012
<i>Capacity building and cooperation with IO and II (2%)⁵ EFTA+NOR</i>	1,205,497.9	1,151,504.5	2,357,003
<i>Social dialogue and decent work (1%) NOR</i>	N/A	575,752.3	575,752
Finansavimas – išankstiniai finansavimo slenksčiai (neįskaitant administravimo išlaidų)	103,132,356		

1.2. 2021–2028 m. Mechanizmų derybų etapai

Susitarimo protokolus ratifikavus ES, **donorai artimiausiu metu turėtų išplatinti „Blue Book“**, kurioje bus detaliau aprašomi donorų lūkesčiai dėl prioritetinių finansavimo sričių, **ir Mechanizmų reglamentų projektus**, kuriais nustatoma Mechanizmų įgyvendinimo tvarka.

„Blue Book“ ir reglamentų projektai sukurs aiškesnį pagrindą dvišalėms Donorų ir finansavimą gaunančių valstybių deryboms. **Pirmoji dvišaliu pagrindu pasirašoma sutartis – susitarimo memorandumai**, kuriuose nustatomi Mechanizmų įgyvendinimo principai (iš esmės atkartojama informacija iš ES ir Donorų dvišalio susitarimo), pagrindinės Valdymo ir kontrolės sistemos institucijos (nacionalinė koordinavimo institucija, tvirtinančioji institucija, audito institucija ir pažeidimų institucija), nurodomos programos (finansavimo sritys) ir jų biudžetai, trumpi jų aprašymai, programų operatoriai ir partneriai (Donorų). Taip pat bus lygiagrečiai deramasi dėl reglamentinių nuostatų. **Pasirašius susitarimo memorandumus, derybos pereis į techninį lygmenį**, rengiant programas ir tariantis dėl konkrečios Mechanizmų įgyvendinimo tvarkos (reglamentinių nuostatų perkėlimo į nacionalinę lygmenį).

2. Finansavimo prioritetai ir finansavimo sritys

2.1. Donorų prioritetinės finansavimo sritys

2021–2028 m. periodo Susitarimo protokoluose nustatyti trys pagrindiniai teminiai finansavimo prioritetai: **1. Žalioji pertvarka; 2. Demokratija, teisės viršenybė ir žmogaus teisės; 3. Socialinė įtrauktis ir atsparumas**. Šie prioritetai išskaidyti į smulkesnes sritis kaip nurodyta Susitarimų protokolų priede: 1. Žalioji pertvarka; 2. Verslo žalinimas ir inovacijos; 3. Mokslas ir inovacijos; 4. Švietimas, mokymas ir jaunimo užimtumas; 5. Kultūra; 6. Vietos plėtra, geras valdymas ir įtrauktis; 7. Romų įtrauktis ir įgalinimas; 8. Visuomenės sveikata; 9. Nelaiminių prevencija ir pasirengimas; 10. Teisingumo sektorius, įskaitant smurtą artimoje aplinkoje, smurtą lyties pagrindu, teisinių paslaugų ir teisingumo prieinamumą (access to justice), pataisos paslaugos (correctional

⁵ Article 7, 2: 2 % of the total amount shall be set aside for a fund for capacity building and cooperation with international organizations and institutions. The EFTA States shall operate and be responsible for the implementation, including management and control, of the two funds set out in Article 7.

services), sunkus ir organizuotas nusikalstamumas; 11. Prieglobstis, migracija ir integracija; 12. Institucinis bendradarbiavimas ir gebėjimų stiprinimas.

Finansavimo sritys atrenkamos ir sukalibruojamos, jog atitiktų kiekvienos Mechanizmų finansavimą gaunančios valstybės padėtį ir poreikius.⁶ Planuojant finansavimo sritis turi būti atsižvelgiama į ES Tarybos rekomendacijas Lietuvai ir įgyvendinimas ES investicijas. Konkretūs donorų lūkesčiai dėl finansavimo sričių bus nustatyti „**Blue Book**“.

2.2. Lietuvos prioritetinių finansavimo sričių nustatymas

Prioritetinių finansavimo sričių nustatymas vyksta dvišalių derybų pagrindu tarp donorų ir finansavimą gaunančios šalies. Kaip jau minėta, suderėtos finansavimo sritys nustatomos aukščiausio lygmens dvišaliuose dokumentuose – Susitarimo memorandumuose. Siekiant kuo sklandesnio ir efektyvesnio derybų proceso, yra svarbu jau **į pirmuosius derybų raundus su donoriais ateiti su iš anksto parengtais finansavimo sričių pasiūlymais.**

Vienas esminių kriterijų dvišalių derybų sėkmei – atsižvelgimas į donorų lūkesčius. Kitaip tariant, turėtų būti suformuluoti tokie finansavimo sričių pasiūlymai, kuriais būtų atsižvelgiama į donorų tematinius finansavimo prioritetus (nurodytus 2.1. dalyje).

Atitinkamai, Finansų ministerijai gavus Lietuvos Respublikos Vyriausybės pritarimą koordinuoti 2021-2028 m. Mechanizmų periodo derybas, su ministerijomis bus rengiama bendra Lietuvos pozicija dėl finansavimo sričių, kuri vėliau bus pristatyta Mechanizmų donorams dvišalėse derybose.

⁶ Article 3, 2.